

Facit

sid 6

1. Längs Uralbergen och floden Ural, sedan vidare genom Kaspiska havet, Kaukasus, Svarta havet, genom sunden Bosporen och Dardanellerna.
2. Polarklimat, tempererat klimat och subtropiskt klimat.
3. Portugal, Spanien, Italien, Kroatien, Grekland och Bulgarien.
4. Det beror på att torr och varm luft kommer in från söder från Afrika.
5. svala somrar och milda vintrar.
6. kalla vintrar och torra, varma somrar.
7. Ett klimat som påminner om polarklimat, fastän i Alperna och Pyrenéerna.
8. tundran, tajgan, lövskog, stäppen och macchia.
9. ett barrskogsområde som sträcker sig genom Ryssland, Finland och Sverige.
10. Idag är det mest åkrar och betesängar.
11. Nordsjön, Östersjön och Medelhavet.
12. Spanien och Portugal.
13. Apenninska halvön
14. Skandinaviska halvön
15. Skanderna
16. Storbritannien, Tyskland, Belgien, Nederländerna och Italien.
17. att man har bra bostäder, bra arbeten, tillräckligt med pengar och möjligheter till utbildning och vård.

sid 7

1. Island
2. Norge
3. Sverige
4. Finland
5. Danmark
6. Irland
7. Storbritannien
8. Portugal
9. Spanien
10. Frankrike
11. Nederländerna
12. Belgien
13. Luxemburg
14. Tyskland
15. Schweiz
16. Österrike
17. Italien
18. Polen
19. Tjeckien
20. Slovakien
21. Estland
22. Lettland
23. Litauen
24. Ryssland
25. Vitryssland
26. Ukraina
27. Moldavien
28. Rumänien
29. Ungern
30. Bulgarien
31. Turkiet
32. Grekland
33. Slovenien
34. Kroatien
35. Bosnien och Hercegovina
36. Serbien
37. Montenegro
38. Albanien
39. Nordmakedonien
40. Kosovo

sid 10

1. Europeiska unionen
2. Därför att man ville ha fred och ett enat Europa.
3. år 1995
4. Bryssel
5. Euro
6. Belgien, Bulgarien, Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Kroatien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike.

sid 15-16

1. råvaror, maskiner, energi och arbetskraft.
2. skogsindustrin och stålindustrin.
3. en bearbetad men ännu inte färdig vara.
4. möbelfabriker, bilfabriker, bagerier och bryggerier
5. verkstadsindustrin, skogsindustrin, IT- och telekombranschen och den kemiska industrin
6. bilar, flygplan, cyklar, hammare, sågar, spikar, kastruller och matbestick.
7. pappersmassa, papper och sågat virke
8. Spotify och Skype.
9. kemiska industrin.
10. olika saker som man måste ta i beräkningen innan man bestämmer vad en industri ska ligga.
11. närhet till råvaran, välutbildad arbetskraft, närhet till kunder, behovet av transporter.
12. Japan, Sydkorea, Hongkong, Taiwan, Singapore, Kina och Indien
13. kolonialiseringen, oroligheter och inbördeskrig
14. företag som har fabriker i flera länder.
15. Det är arbeten där man utför tjänster.
16. att jobba i en affär, på ett kontor, på en frisörsalong eller i en bank.
17. lärare, fritidspedagoger, läkare, sjuksköterskor, militärer, poliser och brandmän
18. skattepengar

sid 20

1. ädelmetaller som guld och silver
2. på 1600-talet
3. den verksamhet när man köper och säljer varor och tjänster.
4. man säljer varor och tjänster till ett land.
5. man köper varor och tjänster från ett land.
6. IT-tjänster, resor och transporter.
7. annars skulle landet få dålig ekonomi och för lite pengar.
8. värdet av export minus värdet av import
9. för att skydda landets egna varor.
10. Då har man inga, eller låga, tullavgifter.
11. Man tar bort tull mellan länderna och man har gemensamma tullar mot andra länder.
12. Nafta och EU
13. Värdet av alla varor och tjänster som tillverkas i ett land under ett år
14. Norge, Tyskland och Storbritannien

sid 24

1. lastbil, tåg, fartyg och flygplan
2. post, internet och telefoner
3. olika anläggningar som behövs för att ett samhälle ska kunna fungera.
4. vägar, järnvägar, hamnar, flygplatser och internet.
5. kräver inga omlastningar
6. Lastbilar släpper ut många miljöfarliga ämnen.
7. En bil som drivs med både el och andra bränsle.
8. Man kan lasta stora och tunga varor. Fartyg rymmer mycket last. Miljövänligare än både flyg och lastbil.
9. Det är ett dyrt transportmedel. Flyg släpper ut mycket koldioxid och andra föroreningar.
10. Man kan frakta mycket varor, dessutom tunga. Det är miljövänligt eftersom det drivs av elektricitet.
11. Det kan krävas omlastningar.
12. Många transportmedel släpper ut avgaser som koldioxid som gör att växthuseffekten ökar. Avgaser gör så att människor utvecklar astma och allergier.

sid 27

1. Växter lagrar solenergi, bensin och olja är lagrad solenergi, solenergi driver havsströmmar och vindar, vattenkraft är vatten som har lyfts upp av solenergi.
2. Vattnets kretslopp är vatten som har lyfts upp i bergen av solenergi.
3. till energi i industrier och fabriker vid tillverkning av olika varor, samt till transporter.
4. till belysning och uppvärmning av alla hem och hushåll.
5. energikällor som hela tiden förnyas.
6. vattenkraft, vindkraft, solenergi, tidvattenkraft, vågkraft, jordvärme, och i vissa fall värmekraftverk om det inte drivs med kol.
7. energikällor som kan ta slut.
8. olja, kol och naturgas.
9. Det är döda växter och djur som har lagrats i miljontals år.

sid 32

1. Eftersom bensin tillverkas av olja och bensin behövs till alla våra bilar.
2. Det påverkar miljön genom utsläpp av svavel som försurar och koldioxid som påverkar vårt klimat.
3. man klyver atomkärnor från uran och då bildas det värme. Värmen hettar upp vatten så att det bildas ånga. Ångan driver en turbin som driver en generator. Generatoren omvandlar turbinens rörelseenergi till elektricitet.
4. Naturområden kan läggas under vatten, människor kan tvingas flytta och fiskar kan få svårt att ta sig förbi kraftverken.
5. Ett vindkraftverk har stora rotorblad, som sätts i rörelse när det blåser. När rotorbladen snurrar driver de en turbin, som i sin tur driver en generator som skapar elektricitet.
6. I en solfångare värms vatten som cirkulerar i svarta rör. Det varma vattnet kan sedan användas i hemmet. Solceller däremot kan omvandla solljus till elektricitet.
7. ved, träflis, pellets, sopor
8. Biogas är nedbrutna matrester, gödsel och avföring som kan användas till bränsle.
9. När tidvatten strömmar fram och tillbaka kan vattnet driva turbiner som driver generatorer som skapar elektricitet.
10. Man pumpar upp hett vatten som värmer bostäder, växthus och utomhusbad.

sid 35

1. sol, vind och vatten
2. olja, kol och gas
3. Jordens klimat förändras.
4. Social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet
5. när man använder gammalt material för att tillverka nya saker.
6. att man använder samma sak flera gånger.
7. när man vill fylla på en original-förpackning.

sid 39

1. När det varma solljuset når fram till jordytan, hindrar olika gaser i atmosfären, att all värme försvinner ut i rymden igen. Bara en lagom mängd värme försvinner ut igen.
2. Koldioxiden har ökat och det ökar växthuseffekten och då blir det varmare.
3. alla utsläpp från industrier, flygplan och bilar.
4. polarisar och glaciärer kommer att smälta och då blir det översvämningar. Klimatet blir sämre med mer nederbörd och fler stormar.
5. I försurade sjöar kan växter och djur få svårt att leva.
6. Avgaser från bostäder och industriers skorstenar, men även från transportmedel.
7. att gödning från åkrarna följer med regnvatten ut i sjöar, som sedan växer igen.
8. den jordyta och havsytta, som krävs för att försörja en människa eller ett land.

sid 44

1. att ha tillgång till vatten och jord att odla.
2. Man kunde frakta varor på båt.
3. Man bosatte sig i städerna där fabriker fanns.
4. nordöstra USA, östra Sydamerika, Europa, Västafrika, Indiska halvön och Östasien
5. Familjer väljer att skaffa många barn för att de behövs för att försörja familjen.
6. information om familjeplanering och preventivmedel.
7. Kina och Indien
8. Nigeria och Etiopien
9. att de som är unga får alltför många barn för att försörja.
10. I Tyskland föds det få barn. Man har ett lågt födelsetal. Den åldrande befolkningen ökar. Befolkningen i Tyskland minskar. I Nigeria föds det många barn. Man har ett högt födelsetal. Men man har en låg medellivslängd. Många dör innan de blir gamla. Befolkningen i Nigeria ökar snabbt.

sid 49

1. flyttning, att man flyttar.
2. immigration är invandring, emigration är utvandring.
3. arbetslöshet, fattigdom, krig, förföljelser, naturkatastrofer
4. möjligheter till arbete och utbildning, fred, trygghet och säkerhet.
5. De kan vara förföljda, förtryckta och hotade. De kan fly undan hungersnöd och naturkatastrofer.
6. Det kan vara fattigt. En del läger är öppna medan andra är slutna. Man kan få bo i tält, enkla hus eller i värsta fall under ett vindskydd. Det är ont om mat och vatten och det finns få toaletter och inte tillräckligt med sjukvård.
7. Turkiet, Libanon och Jordanien
8. De packar samman flyktingar i dåliga båtar som är överfulla och många flyktingar drunknar.
9. Där får flyktingar bo medan det görs en utredning om de får stanna i landet eller inte.
10. Man får uppehållstillstånd, alltså rätt att stanna i landet.
11. Det är ensamma barn som kommer som flyktingar.
12. Det är när människor flyttar från landsbygden till städerna.
13. Industrialiseringen
14. Små orter har blivit tvungna att lägga ner mataffärer, skolor och sjukvård. Transporter med tåg och buss går mer sällan.

sid 53

1. industriland
2. utvecklingsland
3. Sverige, de nordiska länderna, USA, Japan, Australien och Sydkorea
4. 80 procent
5. Mocambique, Malawi, Kongo, Centralafrikanska republiken och Sudan.
6. De har fått igång industrin och säljer varor till utlandet.
7. värdet av ett lands tillverkade varor och tjänster, plus de inkomster landet får från andra länder.
8. ett lands ekonomiska välfärd, levnadsstandard
9. livslängd, tillgång till vatten och mat, att kunna gå i skola, om det finns sjukvård och arbete.
10. Norge, Qatar, Schweiz, Luxemburg, Australien, Schweiz.
11. Niger, Kongo, Liberia, Centralafrikanska republiken, Burundi
12. Norge, Schweiz, Irland, Tyskland, Island, Sverige, Nederländerna
13. i Afrika söder om öknen Sahara

sid 57

1. De flesta arbetar med service och tjänster. Jordbruk och industri fungerar bara tack vare forskning och tekniskt kunnande. Man har hög medellivslängd, god sjukvård, möjligheter till utbildning, hög levnadsstandard,
2. De förbrukar för mycket energi.
3. Ofta ligger dessa länder i Afrika där européerna hade kolonier. Problemen lever kvar med ledare som inte tillåter demokrati, korruption, inbördeskrig, saknar god sjukvård, analfabetism, saknar skolor, säljer bara råvaror till andra länder, många arbetar inom jordbruk, många får för lite mat och saknar rent vatten.
4. att några blir rikare när andra tvingas att betala mutor.
5. att man varken kan läsa eller skriva.
6. varor från jordbruk ger oftast sämre betalt än varor från industrin.
7. Människor som lever i svår fattigdom har minskat till hälften. Fler barn får gå i skolan, Fler människor får rent vatten och möjlighet att äta sig mätta.
8. att uppnå en hållbar utveckling på jorden.
9. när ett land ger stöd till ett annat land.
10. när flera länder tillsammans ger stöd, ofta genom organisationer som FN eller EU.

sid 61

1. naturkatastrofer som jordbävningar, vulkanutbrott, tsunamier, översvämningar och torka.
2. till exempel när vi smutsar ner vattnet i Östersjön, eller i alltför för snabb takt hugger ner regnskogarna.
3. Regnskog som avverkas ersätts inte.
4. Den blir jordbruksmark.
5. Skogarna tar upp koldioxid, som vi släpper ut. För mycket koldioxid gör att klimatet på jorden blir för varmt.
6. Längs sprickorna mellan jordskorpan kontinentalplattor.
7. När det sker en jordbävning på havsbotten kan det skapas en tryckvåg som kan orsaka tsunamivågor.
8. De har råd att borra djupa brunnar och att leda vatten till odlingar genom konstbevattning.
9. Tsunamier, floder som svämmar över, vid kraftig snösmältning eller häftiga regn, havsvatten ifall vinden blåser kraftigt, så som cykloner och orkaner.
10. Det ger näring till algblomning. När algerna dör förbrukas mycket syre och då dör även allt annat levande nära botten.

sid 66

1. Klippiga bergen, Sierra Nevada och Kaskadbergen.
2. Hawaii och Alaska
3. Presidenten, kongressen och den högsta domstolen.
4. General Motors, GM, Microsoft och Apple
5. Östersjön och Stilla havet
6. Elbrus
7. Det föds inte så många barn, men många män dör på grund av rökning och alkohol.
8. Himalaya och Pamir
9. det kommunistiska partiet
10. Man har bestämt att de familjer som bara skaffar ett barn får lägre skatt.
11. Kina bryter mycket kol som används som energi i industrin. Kina släpper ut mest koldioxid av alla länder i världen.

sid 71

1. Honshu, Kyushu, Hokkaido och Shikoku
2. Det är en vulkan och Japans högsta berg.
3. Toyota, Mazda och Mitsubishi
4. Sony, Panasonic, JVC och Pioneer
5. Indien, Pakistan, Bangladesh, Nepal, Bhutan och Sri Lanka.
6. Det delar in människor i grupper, där vissa grupper anses vara bättre än andra.
7. Därför att de anställda indierna har hög utbildning, men ganska låga löner.
8. São Paulo och Rio de Janeiro
9. Man har behov av åkrar och betesmark.
10. ett triangelformat landområde, där en flod förgrenar sig innan den rinner ut i havet.
11. Det har varit bråk och konflikter mellan olika folkgrupper. Även militärkupper har varit vanliga.
12. Inkomsterna från oljeindustrin har hamnat hos några få ledare eller hos utländska oljebolag.